

KRIMINALISTIČKI I KRIVIČNO PROCESNI ASPEKTI TAJNOG NADZORA I SNIMANJA KOMUNIKACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Željko Kršić

Pregledni naučni rad

SAŽETAK

Inspiracija za rad: Usljed novih pojava, specifičnih oblika izvršenja krivičnih djela i sve većeg tehnološkog razvoja i specijalizacije izvršilaca krivičnih djela otežano je otkrivanje i rasvjetljavanje krivičnih djela i obezbjeđenje materijalnih dokaza. Obzirom na specijalizaciju izvršilaca i sve prisutniju upotrebu savremenih sredstava komunikacije u izvršenju krivičnih djela neophodan je i stalan razvoj kriminalističkih i istražnih tehnika, kao što je nadzor i snimanje komunikacija. Primjena ovih radnji podrazumijeva i specifične kriminalističke tehnike i posebnu kriminalističku taktiku u rasvjetljavanju krivičnih djela.

Ciljevi rada: Cilj rada je da se ukaže na potrebu unapređenja zakonskih okvira za primjenu ove istražne radnje u krivično procesnim sistemima u Bosni i Hercegovini, kroz uporedno pravnu analizu stanja u drugim krivično procesnim sistemima i preuzimanjem najboljih rješenja u pogledu osnova za preduzimanje mjere, trajanja mjere, postupanja sa dokaznim materijalima i drugo.

Metodologija / dizajn: Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje, obradom statističkih podataka, koje pokazuje da je ova posebna istražna radnja najčešće korišćena posebna istražna radnja u Bosni i Hercegovini. U radu će biti prikazana uporedno pravna analiza zakonskih odredbi kojima je propisan način primjene ove radnji u Bosni i Hercegovini i pojedinim državama iz okruženja, te u nekim državama Evropske unije.

Ograničenja rada / istraživanja: Istraživanje je provedeno na teritoriji BiH i istraživanjem je obuhvaćen period od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine. U radu su prikazana i uporedno pravna rešenja.

Rezultati/ generalni zaključak: Tajni nadzor i snimanje komunikacija je specifična posebna istražna radnja, kojom se duboko zadire u privatnost građana, a koja danas ima sve veću i širu upotrebu, te je neophodna stalna analiza postojećih pravnih odredbi, sudske prakse, unapređenje istih i razvoj i usavršavanje kriminalističkih tehnika i taktike postupanja.

Opravdanost istraživanja / rada: U posljednjih petnaestak godina u krivično procesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine i zemalja okruženja, kao jedna od posebnih istražnih radnji uvršteno je, u različitim modalitetima, i tajno nadziranje i snimanje komunikacija. Rezultati istraživanja i uporedno pravna analiza zakonskih rešenja mogu poslužiti unapređenju trenutnog zakonskog okvira u BiH.

Ključne riječi: nadzor komunikacija, posebne istražne radnje, istražne tehnike, kriminalistička taktika, dokazi

CRIME AND CRIMINAL PROCESS ASPECTS OF SECRET SURVEILLANCE AND RECORDING OF COMMUNICATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

ABSTRACT

Reason for writing and research problem(s): Due to the new forms, specific forms of the offenses and the growing technological development and specialization of perpetrators it is difficult to detect and clarify the crimes and provide material evidence. Considering the specialization of perpetrators and more widespread use of modern means of communication in the commission of the crimes it is essential the continuous development of criminology and investigative techniques such as surveillance and recording of communications. Application of these procedures means specific techniques of forensic science and special criminal tactics in disclosing criminal acts.

Aims of the paper (scientific and/or social): The aim is to highlight the need to improve the legal framework for the application of this investigation in a criminal process system in Bosnia and Herzegovina, through comparative legal analysis of the situation in other criminal procedural systems and taking the best solutions in terms of the basis for taking action, duration of action, treatment with the evidence, and more.

Methodology/Design: For the purpose of this study a survey was conducted by processing of statistical data, which shows that this special investigative action is the most commonly used special investigative action in Bosnia and Herzegovina. The work will show comparative legal analysis of the legal provisions that regulate the way of implementation of this action in Bosnia and Herzegovina and some countries in the region, including some states of the European Union.

Research/Paper limitation: The survey was conducted in the territory of BiH and the survey covered the period from 01.01.2012. until 31.12.2016. years. The paper also presents comparable legal solutions.

Results/Findings/General Conclusion: Surveillance and recording of communications is a specific special investigative action, which profoundly affects the privacy of citizens, and which now has greater and wider use, and requires constant analysis of the existing legal provisions, court practice, their improvement and development and training of criminal investigation techniques and tactical procedures.

Research/Paper Validity: In the last fifteen years in the criminal procedural legislation of Bosnia and Herzegovina and neighboring countries, as one of the special investigative actions is included, in different modalities, also secretly monitoring and recording communications. The results of the research and the comparative legal analysis of legal solutions can serve to improve the current legal in BiH.

Keywords: control communications, special investigative actions, investigative techniques, criminal tactics, evidence

UVOD

Otkrivanje, dokazivanje i sprečavanje krivičnih djela je složena djelatnost koja se ostvaruje kroz niz preventivnih i represivnih aktivnosti. Lica sklona vršenju krivičnih djela su služeći se društvenim dostignućima i tehničkim napretkom usavršavala načine izvršenja krivičnih djela, te su se pojavili novi oblici krivičnih djela i nova krivična djela. Tako su se, tokom druge polovine prošlog vijeka, sa pronalaskom i potom svestranom primjenom računarskih i informatičkih tehnologija pojavile zloupotrebe tih tehnologija u cilju neosnovanog bogaćenja i nanošenja štete drugima. Naravno, sprečavanja takvih aktivnosti i podvođenje istih pod nezakonite radnje, podrazumijevalo je prethodnu inkriminaciju tih novih pojava oblika i propisivanje istih kao krivičnih djela. Uporedo sa dorađivanjem materijalnog krivičnog zakonodavstva, neophodno je i stalno dorađivanje krivično procesnog zakonodavstva u cilju unapređivanja mehanizama za uspješnije otkrivanje počinjenih krivičnih djela, obezbjeđivanje dokaza o počinjenim krivičnim djelima i vezi određenih lica sa počinjenim krivičnim djelima, te sprečavanje vršenja krivičnih djela. Danas posebne istražne mjere i radnje predstavljaju posebnu, specijalnu vrstu istražnih radnji, koje se u pravilu primjenjuju onda kada primjenom osnovnih istražnih radnji nije bilo moguće obezbijediti dokaze o počinjenom krivičnom djelu, odnosno vezi osumnjičenog ili okrivljenog lica sa počinjenim krivičnim djelom. Uslovi za primjenu ovih posebnih istražnih radnji, način njihovog odobravanja i naređivanja, način primjene, te postupanja sa materijalima prikupljenim primjenom istih su znatno složeniji u odnosu na ostale istražne mjere i radnje. Upravo zbog zaštite osnovnih ljudskih prava i mogućnosti zloupotrebe primjene posebnih istražnih radnji, one i način njihove primjene moraju biti preciznije uređene zakonom i podvrgnute većem stepenu kontrole.

Jedna od posebnih istražnih radnji, koja se svakako ponajviše koristi i koja ponajviše zadire u osnovna ljudska prava je tajni nadzor komunikacija, odnosno tajni nadzor i snimanje telekomunikacija. Ova posebna istražna radnja obuhvata tajno, prikriveno nadziranje i snimanje razgovora obavljenih putem telefona i drugih uređaja za govornu komunikaciju na daljinu, kao i tajno nadziranje i snimanje pisane komunikacija na daljinu pomoću telefona i drugih telekomunikacijskih uređaja i putem elektronske pošte.

Najveći dio rada je posvećen preglednom prikazu uporedno pravnog uređenja primjene posebnih istražnih radnji tajnog nadzora i snimanja telekomunikacija u Bosni i Hercegovini. U cilju eventualnog budućeg unapređenja zakonskog uređenja ove posebne istražne radnje, u radu će pored uporedno pravnog prikaza biti obuhvaćena i kvalitativna analiza pojedinih odredbi zakona R. Srbije i Bosne i Hercegovine i njenih teritorijalnih jedinica kojima se propisuje primjena predmetne posebne istražne radnje. Za potrebe ovog rada, provedeno je istraživanje, koje je obuhvatilo prikupljanje podataka o primjeni posebnih istražnih radnji na području mjesne nadležnosti određenog broja tužilaštava i sudova u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine. Po prikupljanju podataka urađena je kvantitativna analiza o učestalosti primjene nadzora i snimanja telekomunikacija u odnosu na ostale posebne istražne radnje.

POJAM POSEBNIH ISTRAŽNIH RADNJI

Da bi smo mogli nastaviti dalje bavljenje ovom temom i da bi smo ušli u uporedno pravnu analizu zakonskog određenja posebne istražne radnje tajni nadzor komunikacija, prvo moramo definisati šta su to posebne istražne mjere i radnje, a posebno šta obuhvata posebna istražna radnja tajni nadzor komunikacija.

Posebne istražne mjere i radnje, ili posebne dokazne radnje kao zakonom propisana sredstva za prikupljanje dokaza se pojavljuju sredinom XX vijeka, mada su iste, odnosno neke od njih, u različitim oblicima i u različite svrhe korištene i ranije. Sa početkom zakonskog uređenja i sve širom primjenom istih počelo je akademsko i stručno zanimanje za njihovo proučavanje i preciznije definisanje. Kada govorimo o definisanju i određivanju pojma posebnih istražnih radnji, moramo voditi računa da to određivanje pojma može biti akademsko (naučno) i zakonsko, odnosno administrativno.

Posebne dokazne radnje se često označavaju kao specijalne dokazne tehnike, odnosno specijalne istražne tehnike i predstavljaju određene načine prikupljanja dokaza koji su po svom karakteru atipični, te se primenjuju samo u odnosu na neka krivična djela, koja su s jedne strane, veoma teška, odnosno ozbiljna, kako u faktičkom pogledu s obzirom na posljedice koje prouzrokuju u jednom opštem životnom smislu, tako i u krivično pravnom pogledu, s obzirom na kaznu koja je za njih propisana, dok se s druge strane, takva djela zahvaljujući nekim njihovim fenomenološkim karakteristikama, te psihološkim i drugim osobinama njihovih učinilaca, veoma teško otkrivaju, razjašnjavaju i dokazuju korišćenjem uobičajenih, odnosno redovnih dokaznih metoda (Škulić, 2016.).

Kao što vidimo iz predhodnog razmatranja profesora Škulića, posebne istražne radnje se često označavaju kao specijalne istražne tehnike, što one svakako i jesu. Posebne istražne radnje se uglavnom primenjuju onda kada primjenom ostalih, nazovimo ih "redovnih, običnih" istražnih radnji nije bilo moguće obezbijediti dokaze o vezi određenih lica sa počinjenim krivičnim djelima i dokaze o pripremanju krivičnih djela ili već počinjenim krivičnim djelima. Obezbijediti dokaze o počinjenom krivičnom djelu je složen proces, a posebno je složeno i otežano obezbijediti dokaze o vezi određenih lica sa počinjenim krivičnim djelima, pogotovo kada se radi o krivičnim djelima organizovanog kriminala, krivičnim djelima počinjenim od strane organizovanih kriminalnih grupa i krivičnim djelima u vezi sa terorizmom, visokotehnološkim kriminalom, privrednim kriminalom i krivičnim djelima korupcije, te u vezi "pranja" novca. Kod otkrivanja i dokazivanja tih krivičnih djela, često je nemoguće obezbijediti kvalitetne dokaze i u potpunosti razotkriti i dokazati ko su sve počionoci tih krivičnih djela, te koje su njihove uloge u izvršenju djela i u okviru kriminalne grupe ili organizacije, bez primjene posebnih istražnih tehnika. Kod pomenutih krivičnih djela, a i nekih drugih, primjenom istražnih radnji kao što su pretresanje stana i drugih objekata, pretresanje lica, privremeno oduzimanje predmeta, salušanje svjedoka, obično je moguće obezbijediti samo pojedine dokaze i doći do indicija da postoji određena organizovana kriminalna grupa, da su određena lica članovi iste ili da imaju određene uloge u istoj, te da su izvršila određena krivična djela i da pripremaju

izvršenje drugih krivičnih djela. Uglavnom dokazi pribavljeni primjenom istražnih radnji nisu dovoljni za optuženje i potpuno rasvjetljavanje, odnosno donošenje prvosnažnih osuđujućih presuda od strane nadležnih sudova. Zbog toga potpuno rasvjetljavanje tih krivičnih djela i obezbjeđenje kvalitethih dokaza o istima i vezi određenih lica sa izvršenjem tih djela zahtijeva primjenu posebnih istražnih tehnika, odnosno posebnih istražnih (dokaznih) radnji, kao što su obavljanje simulovanih poslova, tajni nadzor komunikacija, prikriiveni istražitelj i dr.

Kako navode Antonić i Mitrović (2012), neke specifičnosti organizovanog kriminaliteta, koje su u uzročnoj vezi s uvođenjem posebnih istražnih radnji radi prikupljanja dokaza i saznanja za potrebe krivičnog gonjenja nosilaca organizovanog kriminaliteta, su: sticanje moći i/ili dobiti uz korištenje vrlo ustrojenih organizacija, podjela rada i slabljenje pojedinačne odgovornosti unutar organizacije, zamjenjivost pojedinaca, tajnost djelovanja, miješanje zakonitih i nezakonitih djelatnosti, sposobnost neutraliziranja provonjenja zakona (npr. zastrašivanjem i korupcijom) posebna sposobnost transfera dobiti, i sl.

Prethodno navedeni autori zaključuju da se najmanje četiri razloga mogu navesti kao osnov za uvođenje posebnih istražnih radnji u krivično procesno zakonodavstvo: prvo, sigurno nije sporno da država, ako želi osnažiti borbu protiv najsloženijih oblika kriminaliteta, naročito organizovanog, mora na normativnom planu predvidjeti i urediti posebne istražne mjere koje bi se koristile u strategiji borbe protiv ovog društvenog zla. Drugo, država je dužna boriti se protiv rastućeg organizovanog kriminaliteta koji ugrožava ne samo bezbjednost građana već i cijelo demokratsko uređenje odnosno samu državu. Treće, na uvođenje ovih prikriivenih istražnih mjera obavezuju i brojni međunarodni dokumenti, koje su države dužne primjenjivati ukoliko se žele uključiti u krug savremenih demokratskih zajednica. Četvrto, opšteprihvaćeno je mišljenje da upravo specifičnosti savremenog organizovanog kriminaliteta zahtijevaju uvođenje posebnih mjera i radnji u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela (Antonić i Mitrović, 2012).

U skoro svim pravnim sistemima kao posebne radnje dokazivanja predviđeni su određeni oblici tajnog praćenja i snimanja lica, tajnog nadzora i snimanja komunikacija, obavljanje simulovanih poslova i kontrolisanih isporuka, korištenja posebno obučeni prikriivenih istražitelja ili islednika, korištenje informatora i agenata provokatora, te kompjuterskog pretraživanja podataka i sl. Sve posebne radnje dokazivanja možemo, prema različitim parametrima, podijeliti u različite grupe. Osnovi, odnosno parametri za podjelu posebnih radnji dokazivanja u različite grupe mogu biti način sprovođenja, vremensko trajanje mjere i sl. Profesor Tatjana Bugarski posebne radnje dokazivanja, po parametru vremenskog trajanja provođenja, dijeli na kratkotrajne, dugotrajne i ad hoc operacije. Pod kratkotrajnim operacijama, kako navodi profesor Bugarski podrazumijevaju se operacije koje traju najduže do mjesec dana, i to su operacije koje najčešće traju par dana ili čak par sati. Imenovana autorica pod dugotrajnim operacijama podrazumijeva operacije koje obično traju nekoliko mjeseci, kao što je to najčešći slučaj sa posebnom radnjom dokazivanja tajni nadzor komunikacija. Ista autorica pod ad hoc operacijama podrazumijeva operacije koje se provode u veoma

kratkom vremenskom intervalu, bez posebne prethodne pripreme i čije je provođenje uslovljeno hitnošću reagovanja, kao što je to slučaj sa pojedinim simulovanim poslovima (Bugarski, 2014).

Kako navode Antonić, Šikman, Kuljić i Peleš (2012) posebne radnje dokazivanja možemo grupisati i prema načinu rada:

1. Mjere tajne opservacije (nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka, nadzor i tehničko snimanje prostorija, tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji su u vezi s njima),
2. Mjere ulaska u kriminalne grupe (upotreba prikriivenog istražioca i informatora i simulovani otkup predmeta i simulovano davanje otkupnine).

I prema načinu izvršenja:

1. Mjere audio i video nadzora, (nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka i nadzor i tehničko snimanje prostorija),
2. Mjere tajnih operacija (tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta i nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela).

Da bi se posebne dokazne radnje u jednom pravno uređenom sistemu mogle koristiti kao sredstvo za obezbjeđenje dokaza u krivičnom postupku, kao prvo mora biti ispunjeno načelo legaliteta, odnosno zakonitosti. Da bi se posebne radnje dokazivanja uopšte mogle koristiti kao zakonito sredstvo one moraju biti propisane zakonom, tj. zakonom moraju biti propisane i tačno određene pojedinačne posebne radnje dokazivanja, ciljevi i razlozi za koje se iste koriste, opšti uslovi za primjenu, ko odobrava i nalaže sprovođenje istih, ko ih i kako sprovodi, koliko mogu trajati i dr.

Najčešće su posebne radnje dokazivanja propisane zakonima o krivičnom postupku, ali iste mogu biti propisane i drugim zakonima. Zakonom mora biti propisana svaka posebna radnja dokazivanja.

Tako je mogućnost primjene tajnog nadzora komunikacije u SAD-u propisana sledećim aktima: Omnibus Crime Control and Safe Streets Act (1968), PublicLaw Act 99-508 (1986), Law on Privacy of Electronic communications (1986). U Engleskoj je mogućnost primjene ovih posebnih dokazni radnji propisana sledećima aktima: The Interception of Communications Act (1985), Security Service Act (1989), a u Italiji: CodiceNo. 410 (1991), Codice di Procedura Penale (1998) i Codice Antimafia No.203 (1991), (Lukić, 2008.)

Kada su u pitanju ciljevi i razlozi za primjenu posebnih radnji dokazivanja, obično se navode obezbjeđenje dokaza o izvršenim krivičnim djelima i njihovim počiniocima, odnosno o vezi određenih lica sa počinjenim krivičnim djelima, tj. rasvjetljavanje počinjenih krivičnih djela, kao i sprečavanje izvršenja krivičnih djela, odnosno prikupljanje dokaza o pripremanju izvršenja krivičnih djela. Također, posebne radnje dokazivanja se koriste i za otkrivanje organizovanih kriminalnih grupa, njihovih članova i utvrđivanja uloga određenih lica u organizovanim kriminalnim grupama.

Pod opštim uslovima za primjenu posebnih radnji dokazivanja u skoro svim državama, podrazumijeva se postojanje osnova sumnje (Bugarski, 2014). Kao što ćemo vidjeti, kao opšti uslovi za primjenu posebnih radnji dokazivanja u u BiH moraju biti kumulativno ispunjena dva uslova: postojanje osnova sumnje da je počinjeno ili da se priprema neko od krivičnih djela za čije rasvjetljavanje je dozvoljeno korištenje posebnih radnji dokazivanja i da se na drugi način ne mogu obezbijediti dokazi ili bi njihovo obezbjeđivanje bilo skopčano sa znatnim teškoćama.

Posebne dokazne radnje, kao što smo već napomenuli, predstavljaju ultimatio, krajnje sredstvo u obzbjeđivanju dokaza iz razloga što se njihovom primjenom duboko zadire u nesmetano ostvarivanje osnovnih ljudskih prava i sloboda. Državni organi koji učestvuju u krivičnom gonjenju dužni su da vode računa o nesmetanom uživanju ljudskih prava i osnovnih sloboda svih lica, te država kroz poštivanje međunarodnih ugovora i kroz odredbe ustava i ustavnih zakona propisuje koja ljudska prava, na koji način i u kojoj mjeri se mogu ograničiti i derogirati.

Pri uređenju krivičnog postupka jedan od osnovnih problema jeste uspostava optimalnog odnosa između dviju suprotstavljenih težnji koje se u njemu susreću. Jedna od njih je težnja za efikasnost i djelotvornost krivičnog postupka, a drugom se želi spriječiti neopravdan krivični progon i osuda nedužnog lica, pa stoga govorimo o težnji za zaštitom prava lica, optuženih u krivičnom postupku. Ova težnja izvire iz osnovnih načela savremenog krivičnog procesnog prava, tj. iz pretpostavke nevinosti. Sa krivičnog aspekta, osnovni razlog uvođenja posebnih istražnih radnji u postupku otkrivanja, a kasnije i dokazivanja krivičnih djela, jeste efikasan način otkrivanja, a kasnije i dokazivanja krivičnih djela, kojim tradicionalna krivična pravna doktrina, utemeljena na klasičnim, odnosno tradicionalnim radnjama dokazivanja nije u stanju odgovoriti (Antonić i Mitrović, 2012).

Primjena posebnih istražnih mjera i radnji, posebno radnji opservacije skoro uvijek podrazumijeva zadiranje u nesmetano uživanje osnovnih ljudskih prava. Posebne istražne radnje tajnog nadzora komunikacija i tajnog praćenja i snimanja lica i prostorija predstavljaju direktno zadiranje u osnovno ljudsko pravo na privatnost. Kod primjene pomenutih istražnih radnji, naprimjer, upotrebom posebnih tehničkih sredstava se opserviraju i presreću razgovori između lica i snimaju, te se ukoliko bude utvrđena njihova dokazna vrijednost kasnije koriste u krivičnom postupku. Iz prethodno pomenutoga proizilazi niz pitanja, kao što su: Ko odlučuje da li su ispunjeni uslovi za primjenu posebnih istražnih radnji, ko ih primjenjuje i da li ih mogu zloupotrijebiti? Šta sa prikupljenim materijalom koji nema dokaznu vrijednost za krivični postupak? Šta je sa razgovorima između osumnjičenih i drugih lica, koji su snimljeni? i sl.

Upravo iz tih razloga, posebne istražne mjere i radnje su zakonima o krivičnom postupku ili drugim zakonima, posebno uređene. Tim zakonskim odredbama, u cilju sprečavanja mogućnosti zloupotrebe i neustavnog i nezakonitog ograničavanja osnovnih ljudskih prava, propisani su uslovi koji moraju biti ispunjeni za primjenu posebnih istražnih mjera i radnji, ko odlučuje da li su ti uslovi ispunjeni i odobrava primjenu posebnih istražnih mjera i radnji, ko sprovodi iste, kako se postupa sa prikupljenim materijalom i dr.

Opšti stav Evropskog suda jeste da država ima “pozitivnu obavezu” da djelotvorno spriječi i istraži krivična djela i krivično goni izvršioca. Prava optuženih za takva krivična djela moraju uvijek biti u ravnoteži sa tim pozitivnim obavezama. Mjere preduzete tokom istrage krivičnih djela, koje se miješaju u privatnost pojedinaca, obično su prihvatljive, ukoliko su propisane zakonom koji je precizan i razumljiv i ako su srazmjerne. Evropski sud za ljudska prava, je prije više od 30-tak godina utvrdio da svako društvo ima potrebu da se zaštiti od neposrednih opasnosti koje prijete slobodnom demokratskom ustavnom poretku i da je to zakoniti cilj društva u vezi s ograničavanjem koje je potrebno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti i radi sprečavanja nereda i krivičnih djela (Sijerčić Čolić, 2009). Kako navodi profesor Snežana Brkić “tim, tzv. specijalnim istražnim tehnikama znatno se zadire u osnovna ljudska prava i slobode i zato ih treba pažljivo odmjeriti i odrediti njihov domet.”(Brkić, 2014).

TAJNI NADZOR KOMUNIKACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Tajni nadzor komunikacija predstavlja jednu od najčešće korišćenih posebnih istražnih radnji. Ova posebna istražna radnja se različito naziva i određuje u krivično procesnim sistemima, ali je nesporno da sve države u borbi protiv kriminala, posebno najtežih oblika kriminala, poput organizovanog kriminala i terorizma, se koriste ovom posebnom dokaznom radnjom. Ova posebna dokazna radnja se u svakodnevnom razgovoru najčešće naziva “prisluškivanje”, ali ona obuhvata mnogo više od samog slušanja razgovora između dva lica. Pored tajnog nadzora razgovora, ova posebna dokazna radnja obuhvata i tajni nadzor nad negovornom komunikacijom, odnosno nad razmjenom poruka putem mobilnih telefona, aplikacija za razmjenu poruka i putem elektronske pošte.

Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija predstavlja jednu od najvažnijih posebnih istražnih radnji u suprotstavljanju organizovanom kriminalitetu iz dva razloga: prvi, dokazna vrijednost ove posebne istražne radnje je nesporna, jer vlastite riječi osumnjičenog najbolje dokazuju njegova djela i namjere i drugo, elektronski nadzor omogućava djelovanje prije izvršenja krivičnog djela, ukoliko se primjenom ove tehnike otkrije planiranje i pripremanje njegovog izvršenja (Šikman i Pena, 2009).

Dokazna vrijednost materijala prikupljenih primjenom posebne radnje dokazivanja tajni nadzor komunikacija, ukoliko su u odobravanju primjene i primjeni iste ispoštovane važeće zakonske odredbe, je nesporna. Pri tome se podrazumijeva da prilikom odobravanja primjene i primjene iste mora biti jasno utvrđen identitet lica koja komuniciraju, odnosno lica koja međusobno jedno drugom saopštavaju informacije govorom ili koja razmjenjuju poruke, zvučne ili video zapise. Naime, primjenom ove posebne radnje dokazivanja prikupljaju se i obezbjeđuju zvučni zapisi razgovora između dva ili više lica, poruke koje između sebe razmjenjuju dva ili više lica ili zvučni, foto ili video zapisi.

Posebne istražne radnje u Bosni i Hercegovini prvi put su propisane Zakonom o krivičnom postupku Federacije BiH iz 1998. godine. Predmetnim zakonom su prvi put na teritoriji BiH (u ovom slučaju na dijelu teritorije BiH, tj. Federaciji Bosne i

Hercegovine) bile taksativno nabrojane pojedine posebne istražne radnje i propisani uslovi za njihovu primjenu. Član 205. Zakona o krivičnom postupku FBiH iz 1998. godine je glasio:

“Protiv okrivljenog za koga postoji osnovana sumnja da je s jednim ili više okrivljenih sudjelovao u izvršenju krivičnih djela navedenih u članu 206. ovog zakona, istražni sudija može odrediti: 1) nadzor i snimanje telefonskih razgovora i drugih oblika komuniciranja tehničkim sredstvima, 2) prisluškivanje. (2) Mjere iz stava 1. ovog člana određuje istražni sudija na obrazloženi prijedlog nadležnog tužioca, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama. Nadzor i snimanje telefonskih razgovora ograničit će se samo na okrivljenog protiv kojeg je ova mjera preduzeta.”¹

Navedena ovlaštenja istražnog sudije, odnosno prethodno pomenute radnje, nisu bile u predmetnom zakonu određene kao posebne istražne radnje, ali iz njihovog zakonskog određenja i predviđenih posebnih uslova za njihovu primjenu, određenja načina nalaganja i provođenja istih, kao i same vrste radnji jasno je da se radi o posebnim radnjama dokazivanja, odnosno posebnim istražnim radnjama.

Također, Zakonom o krivičnom postupku FBiH iz 1998. godine su na drugačiji način bila određena i krivična djela za koja se mogla odrediti primjena nadzora i snimanje telefonskih razgovora i drugih oblika komuniciranja tehničkim sredstvima i prisluškivanje. Član 206. Zakona o krivičnom postupku FBiH iz 1998. godine je glasio:

“Mjere iz člana 205. ovog zakona mogu se odrediti: 1) za krivična djela predviđena u Krivičnom zakonu Federacije u glavi XV “Krivična djela protiv ustavnog poretka Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine” i u glavi XVI “Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava”, za koja je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža kazna; 2) za krivična djela predviđena u Krivičnom zakonu Federacije, i to: otmica (član 184.) neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 252.), omogućavanje uživanja opojnih droga (član 253.), krivotvorenje novca (član 267.), ucjena (član 286.), ugrožavanje sigurnosti nuklearnim materijama (član 312.), otmica zrakoplova ili plovila (član 321.), primanje mita (član 362.) i davanje mita (član 363.); 3) za druga krivična djela predviđena u Krivičnom zakonu Federacije za koja je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna.”

Kao što vidimo, ovom zakonskom odredbom su “kataloški” navedena pojedina krivična djela za koja se mogu primjeniti posebne istražne radnje, te je predviđeno da se te posebne istražne radnje mogu primjeniti i za sva ostala krivična djela za koja je Krivičnim zakonom FBiH propisana kazna zatvora od osam godina ili teža.

Prethodno pomenutim Zakonom o krivičnom postupku FBiH je također bilo propisano da će se nadzor i snimanje telefonskih razgovora ograničiti samo na okrivljenog protiv kojeg je ova mjera preduzeta.

Svi izvještaji i snimci dobiveni primjenom posebnih istražnih mjera mogli su se u krivičnom postupku koristiti samo u onom dijelu koji se odnosi na krivično djelo i

¹ Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine FbiH, broj 43/98

na okrivljenog, povodom koga je naređeno preduzimanje tih mjera. Iz ovog propisa proizilazilo je, iako to nije bilo izričito navedeno, da se tkz. "slučajni nalazi" nisu mogli koristiti u krivičnom postupku koji je u toku i u okviru kojega su naređene mjere.

Za razliku od prilično uopštenog određivanja posebnih istražnih radnji u krivično procesnom zakonodavstvu BiH, u R. Srbiji su posebne istražne radnje (posebne dokazne radnje) detaljnije propisane. Usvajanjem novog Zakonika o krivičnom postupku R. Srbije 2011. godine² propisane su i jasno precizirane posebne dokazne radnje. Predmetnim Zakonikom je propisano ukupno šest posebnih dokaznih radnji i to: Tajni nadzor komunikacija, Tajno praćenje i snimanje, Simulovani poslovi, Računarsko pretraživanje podataka, Kontrolisana isporuka i Prikriveni islednik. Svaka od navedenih posebnih dokaznih radnji, uslovi za njenu primjenu, ovlašćenje za predlaganje primjene i naređivanje primjene, način provođenja, postupnje sa materijalima i podnošenje izvještaja su posebno propisani i određeni. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije u članu 162. kataloški propisuje za koja se krivična djela može odrediti primjena posebnih dokaznih radnji. Stavom (3) tog člana je katalog krivičnih djela za koja se može primjeniti posebna dokazna radnja tajni nadzor komunikacija, proširen u odnosu na katalog krivičnih djela za koja se mogu primjeniti ostale posebne dokazne radnje.

Svim ranijim i trenutno važećim zakonima o krivičnom postupku na teritoriji BiH i njenih teritorijalnih jedinica posebne istražne radnje su propisane uopšteno i nijednim zakonom o krivičnom postupku nije posebno propisana i uređena primjena posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Obzirom na prethodno navedeno, dalje će biti navedene i obrađene odredbe zakona o krivičnim postupcima Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta BiH, kojima su propisane posebne istražne radnje.

Bosna i Hercegovina

Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, posebne istražne radnje propisane su članovima 116. do 122., glave IX – Posebne istražne radnje³.

Članom 116. Zakon o krivičnom postupku BiH propisane su vrste posebnih istražnih radnji i uslovi za njihovu primjenu i isti glasi:

“(1) Protiv osobe za koju postoje osnovi sumnje da je sama ili s drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona mogu se odrediti posebne istražne radnje, ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama.

(2) Istražne radnje iz stava 1. ovog člana su:

- a) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,

² Zakonik o krivičnom postupku R. Srbije, Sl. glasnik RC, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 5/2014

³ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 6/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13

- b) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- c) nadzor i tehničko snimanje prostorija,
- d) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima,
- e) korištenje prikrivenih istražitelja i korištenje informatora,
- f) simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine,
- g) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

(3) Istražne radnje iz stava 2. tačke a. ovog člana mogu se odrediti i prema osobi za koju postoje osnovi sumnje da učinitelju, odnosno od učinitelja krivičnog djela iz člana 117. ovog zakona prenosi informacije u vezi s krivičnim djelom, odnosno da učinitelj koristi njeno sredstvo telekomunikacije.

(4) Na razgovore osobe iz stava 1. ovog člana i njenog branitelja shodno se primjenjuju odredbe o komunikaciji osumnjičenog i branitelja.

(5) Pri izvršavanju istražnih radnji iz stava 2. tačke e. i f. ovog člana policijski organi ili druge osobe ne smiju preduzimati aktivnosti koje predstavljaju podstrekavanje na učinjenje krivičnog djela. Ako su takve aktivnosti poduzete, ta okolnost isključuje krivično gonjenje podstrekavane osobe za krivično djelo izvršeno u vezi s ovim radnjama.

(6) Prikriveni istražitelj je posebno obučeno ovlašteno službeno lice koje istražuje pod izmijenjenim identitetom. Prikriveni istražitelj smije pod svojim izmijenjenim identitetom učestvovati u pravnom prometu. Ukoliko je to neophodno za formiranje i održavanje tog identiteta, mogu se izraditi, izmijeniti ili koristiti odgovarajući dokumenti.”⁴

Kao što vidimo iz odredbi člana 116. stav (2) tačka a) Zakona o krivičnom postupku BiH kao jedna od posebnih istražnih radnji propisana je i radnja nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija.

Uslov za određivanje primjene posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, kao i svih ostalih posebnih istražnih radnji, je kumulativno ispunjavanje više uslova i to postojanje osnova sumnje da je osoba sama ili sa drugim osobama učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela iz člana 117. Zakona o krivičnom postupku BiH i ako se na drugi način ne mogu pribaviti dokazi ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama.

Prvi uslov je postojanje osnova sumnje, odnosno najnižeg stepena sumnje da je određeno lice izvršilo ili vrši krivično djelo. Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine nije definisan pojam “osnovi sumnje”. Predmetnim zakonom je samo definisan pojam “osnovana sumnja” kao “viši stepen sumnje zasnovan na prikupljenim dokazima koji upućuju na zaključak da je izvršeno krivično djelo”.

Obzirom na prethodno navedeno, te da je predmetni zakon nametnut od strane Viskokog predstavnika za BiH i da od strane zakonodavca ili zakonodavnog tijela

⁴ Zakon o krivičnom postupku Bosne i hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13

BiH nikada nije objavljen zvanični komentar Zakona o krivičnom postupku BiH, možemo samo, uzimajući u obzir dosadašnju praksu i određenje ovog pojma od strane drugih autora, izvesti zaključak da se pod osnovima sumnje podrazumijevaju sva saznanja i informacije koja ukazuju da je izvršeno krivično djelo ili da je u toku izvršenje krivičnog djela.

U Hrvatskoj i Sloveniji se ova mjera koristi u represivne svrhe radi otkrivanja (i dokazivanja - Slovenija) izvršilaca kataloški određenih teških krivičnih djela uz poštovanje načela srazmjernosti i supsidijarnosti, a u Hrvatskoj je moguće i korišćenje tzv. slučajnih dokaza u skladu sa zakonskim uslovima (Lukić, 2005).

U Komentaru Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije, četvrto izdanje, prema stanju zakonodavstva od 01. oktobra 2013. godine, autori konstatuju da "osnov sumnje" u krivičnom postupku označava prvi korak u procesu saznanja na putu koji bi trebalo preći do eventualne uvjerenosti da je učinjeno krivično djelo i da je određeno lice učinilac krivičnog djela (Ilić, Beljanski, Majić i Trešnjev, 2013).

Iz zakonske odredbe "učestvovala ili učestvuje u učinjenju krivičnog djela" jasno je da se ova posebna istražna radnja može koristiti za pribavljanje dokaza o već izvršenim krivičnim djelima, kao i za pribavljanje dokaza o krivičnim djelima čije izvršenje je u toku.

U Engleskoj se kao razlozi primjene ove mjere u represivne svrhe navode sprečavanje izvršenja i istraživanja izvršenog krivičnog djela, ako postoje osnovani razlozi za sumnju da je izvršeno teško krivično djelo i prilikom odobrenja i primjene ove mjere mora se poštovati načelo supsidijarnosti. (Bugarski, 2014).

Sledeći uslov za određivanje primjene ove istražne radnje, kao i svih drugih, je da je izvršeno ili da je u toku izvršenje nekog od krivičnih djela propisanih članom 117. Zakona o krivičnom postupku BiH, a koji glasi:

"Istražne radnje iz člana 116. stav 2. ovog zakona mogu se odrediti za krivična djela:

- a) protiv integriteta Bosne i Hercegovine,
- b) protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom,
- c) terorizma,
- d) za koja se prema zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna."

Kao što vidimo iz ovakve zakonske odredbe, primjenu svih posebnih istražnih radnji propisanih Zakonom o krivičnom postupku BiH moguća je odrediti za sva krivična djela propisana u Glavi XVI – Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine (član 156. do 170.), zatim u Glavi XVII – Krivična djela čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (član 171. do 203., Glavom XVII su obuhvaćena i krivična djela terorizma i to član 201. do 202.) Krivičnog zakona BiH.

Pored ovog djelomičnog kataloškog navođenja vrste krivičnih djela za koje može biti određena primjena posebnih istražnih radnji, tačkom d) stava (1) člana 117. propisano je da se primjena posebnih istražnih radnji može odrediti i za sva druga krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Na ovaj način je

omogućena primjena posebnih istražnih radnji i za obezbjeđenje dokaza o izvršenju ili već izvršenim krivičnim djelima za koja je inače tradicionalnim metodama gotovo nemoguće obezbijediti dokaze, poput koruptivnih krivičnih djela kao što su krivična djela davanja ili primanja mita.

Ako analiziramo sankcije propisane za krivična djela u Glavi XVI Krivičnog zakona BiH uočavamo da su za sva ta krivična djela mogu izreći kazne zatvora od tri godine.

Prethodno navedena odredba Zakona o krivičnom postupku BiH je osporena i proglašena neustavnom Odlukom Ustavnog suda BiH broj U 5/16 od 01.07.2017. godine.⁵

Ustavni sud BiH je utvrdio da je Krivičnim zakonom BiH, Krivičnim zakonom FBiH, Krivičnim zakonom R. Srpske i Krivičnim zakonom Brčko distrikta BiH za većinu krivičnih djela propisana mogućnost izricanja kazne zatvora u trajanju od tri godine i da se prema tome posebne istržne radnje mogu odrediti i za teška krivična djela i za krivična djela koja nemaju takva obilježja. Ustavni sud BiH nalazi da zakonodavac nije osigurao srazmjernost između težine zadiranja u osnovna ljudska prava i legitimnog cilja koji se želi postići primjenom posebnih istražnih radnji. Ustavni sud dalje nalazi da odredba "posebno važni razlozi" nije dovoljno jasna i precizno određena i da sudija za prethodni postupak nema precizna mjerila na osnovu kojih bi mogao razmotriti da li je zahtjev tužioca za produženjem primjene mjera opravdan, te da nisu posebno određena krivična djela za koja bi se moglo opravdano smatrati produžavanje primjene posebnih istražnih radnji.

Ustavni sud BiH je naložio Parlamentarnoj skupštini BiH da izvrši usklađivanje osporenih odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH sa Ustavom BiH i da to zakonodavno tijelo obavijesti Ustavni sud o učinjenom u roku od šest mjeseci od dana donošenja odluke. Pri tome Ustavni sud nije odredio na koji način da se izmjene sporne odredbe Zakona o krivičnom postupku, te je na zakonodavcu na koji način će izvršiti usklađivanje osporenih odredbi zakona sa Ustavom. U Odluci je Ustavni sud ukazao na moguće način usklađivanja, tj. mogućnost pooštavanja kaznene politike i propisivanja težih kazni u Krivičnom zakonu za krivična djela za koja zakonodavac smatra da postoji opravdanost za primjenu posebnih istražnih mjera ili "kataloško" nabranje tačno određenih krivičnih djela za koja se može odrediti primjena posebnih istražnih radnji.

I kao zadnji kumulativni uslov propisano je da na drugi način nije moguće pribaviti dokaze ili bi njihovo pribavljanje bilo povezano s nesrazmjernim teškoćama, čime je propisano da će posebne istražne radnje biti korištene kao krajnje sredstvo, odnosno da neće biti korištene ako je dokaze o izvršenim krivičnim djelima ili o vršenju krivičnih djela moguće pribaviti istražnim radnjama.

Članom 118. Zakona o krivičnom postupku propisano je da primjenu istražnih radnji naredbom naređuje sudija za prethodni postupak, a po prethodnom obrazloženom prijedlogu tužioca.

Prijedlog i obrazloženje tužioca moraju da sadrže: podatke o osobi protiv koje se radnja preduzima, osnove sumnje iz člana 116. stava 1. ili 3. Zakona o krivičnom postupku BiH,

⁵ Odluka ustavnog suda BiH, broj U 51/16, Službeni glasnik BiH broj 49/17;

razloge za njeno preduzimanje i ostale bitne okolnosti koje zahtijevaju preduzimanje radnji, navođenje radnje koja se zahtijeva i način njenog izvođenja, obim i trajanje radnje.

Naredba sudije za prethodni postupak sadrži sve podatke kao i prijedlog tužioca, te sudija za prethodni postupak u naredbi određuje i trajanje provođenja posebne istražne radnje čiju primjenu naređuje. Stavom (2) člana 118. Zakona o krivičnom postupku BiH predviđena je mogućnost započinjenja primjene posebnih istražnih radnji i na osnovu usmene naredbe sudije za prethodni postupak i to samo ukoliko nije moguće dobiti pisanu naredbu na vrijeme i ako postoji opasnost od odlaganja. U tom slučaju pisana naredba sudije za prethodni postupak mora biti pribavljena u roku od 24 sata od trenutka izdavanja usmene naredbe.

Primjena posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija može biti naređena u trajanju do mjesec dana, s tim da je primjenu iste moguće produžiti za još mjesec dana i to iz posebno važnih razloga, na obrazložen prijedlog tužioca. U stavu (2) člana 118. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisano je da posebna istražna radnja nadzor i snimanje telekomunikacija može trajati ukupno najduže šest mjeseci.

Vremensko trajanje mjere varira od jedne do druge zemlje, pa je tako vremensko trajanje mjere do 30 dana, uz mogućnost produženja u SAD-u; do 2 mjeseca uz mogućnost produženja, ali najviše do 6 mjeseci u Engleskoj; do 15 dana (prema odredbama italijanskog ZKP-a), odnosno do 40 dana uz mogućnost produženja mjere (na osnovu Antimafijaškog zakona br. 203), odnosno do 20 dana uz mogućnost produženja mjere (administrativno prisluškivanje) u Italiji; do 3 mjeseca uz mogućnost produženja za još 3 u represivne svrhe u Njemačkoj; do 4 mjeseca (administrativno prisluškivanje) odnosno do 4 mjeseca uz izuzetnu mogućnost produženja njene primjene za još 3 mjeseca (za potrebe vođenja krivičnog postupka) u Hrvatskoj; do 3 mjeseca, a izuzetno 6 mjeseci (u preventivne svrhe) odnosno do mjesec dana uz mogućnost produženja primjene, ali ne duže od 6 mjeseci (za potrebe vođenja krivičnog postupka) u Sloveniji (Bugarski, 2014).

Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisano je da se naredba sudije za prethodni postupak i prijedlog tužioca za primjenu posebnih istražnih radnji čuvaju u posebnom omotu.

Zakonom o krivičnom postupku BiH propisano je da sudija za prethodni postupak mora pismenom naredbom, bez odlaganja, obustaviti izvršenje posebnih istražnih radnji ako su prestali razlozi zbog kojih su radnje određene. Iz prethodno navedene odredbe proizilazi da sudija za prethodni postupak mora donijeti naredbu o obustavljanju primjene posebnih istražnih radnji ako je primjenom istih obezbjeđeno dovoljno dokaza radi čijeg obezbjeđenja je i naređenja primjena posebnih istražnih radnji, ako je utvrđeno da se lica protiv kojih se radnja primjenjuje ne mogu dovesti u vezu sa izvršenjem krivičnog djela, ako je u međuvremenu primjenom drugih istražnih radnji obezbjeđeno dovoljno dokaza ili drugo.

Sve istražne radnje predviđene Zakonom o krivičnom postupku BiH izvršavaju policijski organi. Obzirom na složenu državnu strukturu Bosne i Hercegovine, te postojanje više

različitih, međusobno nezavisnih policijskih organa na području BiH, tužilac predlaže, a sudija za prethodni postupak u naredbi određuje koji će policijski organ provesti naređenu radnju.

Stavom (6) člana 118. Zakona o krivičnom postupku BiH propisano je da su preduzeća koja vrše prenos informacija dužna da tužiocu i policijskim organima omogućiti provođenje mjera iz člana 116. stav (2) tačka a) tog zakona, odnosno posebnu istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

Kada su u pitanju materijali dobijeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji, zakonodavac je u članu 119. Zakona o krivičnom postupku BiH, propisao da policijski organi po prestanku primjene posebnih istražnih radnji moraju sve informacije, podatke i predmete dobijene preduzetim radnjama, kao i izvještaj o tome predati tužiocu. Tužilac je dužan da dostavi sudiji za prethodni postupak pisani izvještaj o preduzetim radnjama.

U stavu (2) člana 119. Zakona o krivičnom postupku BiH propisano je da će se informacije i podaci pribavljeni provođenjem naređenih posebnih istražnih radnji uništiti pod nadzorom sudije za prethodni postupka ukoliko tužilac odustane od krivičnog gonjenja, odnosno ako informacije i podaci pribavljeni tim radnjama nisu potrebni za krivični postupak, te da će sudija za prethodni postupak o tome sastaviti poseban zapisnik.

U cilju zaštite odnovnih ljudskih prava i sloboda, Zakonom o krivičnom postupku propisano je da se u slučaju donošenja naredbe o obustavi primjene posebnih istražnih radnji i uništavanju podataka i informacija pribavljenih primjenom istih iz razloga što neće biti korišćene u krivičnom postupku, o preduzimanju radnji, razlozima za njihovo preduzimanje, informaciji da dobiveni materijal nije bio osnov za krivično gonjenje i da je uništen, pismeno obavještava osoba protiv koje je neka od posebnih istražnih radnji primjenjivana.

Zakonom o krivičnom postupku BiH propisano je da će sudija za prethodni postupak nakon preduzimanja posebnih istražnih radnji, bez odlaganja, obavijestiti osobu protiv koje je radnja primjenjivana. Osoba protiv koje je radnja primjenjivana može od Suda zatražiti ispitivanje zakonitosti naredbe i načina na koji je provedena mjera. Na ovaj način je obezbijeđena zaštita osnovnih ljudskih prava osoba prema kojima su primjenjivane posebne istražne radnje, posebno prava na privatnost, kroz naknadnu sudsku kontrolu ispunjenosti uslova za naređivanje primjene posebnih istražnih radnji i načina njihove primjene.

Član 120. Zakon o krivičnom postupku uređuje "Slučajne nalaze", te je tim članom propisano da se ne mogu koristiti kao dokaz informacije i podaci dobijeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji iz člana 116. Zakona o krivičnom postupku BiH ako se ne odnose na krivična djela iz člana 117. tog zakona. Ovom zakonskom odredbom je uopšteno propisano da se ne mogu kao dokaz koristiti informacije i podaci prikupljeni primjenom posebnih istražnih radnji ako se isti ne odnose na neko od krivičnih djela protiv integriteta BiH, čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, terorizma ili na neko krivično djelo za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od tri godine.

U članu 121. zakona o krivičnom postupku BiH, propisano je da Sud ne može zasnivati svoju odluku na dokazima i podacima pribavljenim primjenom posebnih istražnih radnji koje su primjenjivane bez naredbe sudije za prethodni postupak ili su primjenjivane u suprotnosti sa njom.

Zakonodavac je dalje, u članu 122. Zakona o krivičnom postupku BiH propisao da se tehničke snimke, isprave i predmeti pribavljeni pod uslovima i na način propisan Zakonom o krivičnom postupku BiH mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.

Republika Srpska

U Republici Srpskoj je trenutno na snazi Zakon o krivičnom postupku usvojen od strane Narodne skupštine Republike Srpske 17.05. 2012. godine.⁶ Prethodno pomenutim Zakonom u Glavi XVII, članovima 234. do 240. propisane su posebne istražne radnje. Posebne istražne radnje, tj. vrste posebnih istražnih radnji, uslovi za njihovu primjenu, krivična djela za koja se iste mogu primjenjivati, nadležnost za određivanje posebnih istražnih radnji i njihovo trajanje, materijali dobijeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji i obavještanje lica prema kojima su radnje primjenjivane, slučajni nalazi, postupanje bez naredbe suda ili u suprotnosti sa naredbom i korištenje dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama su Zakonom o krivičnom postupku Republike Srpske propisani na identičan načina kao i posebne istražne radnje propisane Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Razlika u zakonskim odredbama je samo u članu 235. u kome je propisano da se posebne istražne radnje mogu odrediti za krivična djela protiv integriteta Republike Srpske, u odnosu na odredbe Zakona o krivičnom postupku BiH, gdje je propisano da se posebne istražne radnje mogu odrediti za krivična djela protiv integriteta BiH.

Ovdje ćemo napomenuti da su posebne istražne radnje u Republici Srpskoj prvi put uvedene u krivično procesno zakonodavstvo 2003. godine usvajanjem Zakona o krivičnom postupku.⁷

Zakonom o krivičnom postupku Republike Srpske iz 2003. godine, članom 227. stav (1) tačka g) bilo je propisano da se posebne istražne radnje mogu odrediti za krivična djela za koja se prema Krivičnom zakonu može izreći kazna zatvora najmanje tri godine ili teža. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske od 26. novembra 2008. godine,⁸ član 227. stav (1) tačka g) je promijenjen, te je riječ "najmanje" zamjenjena riječicom "od", te su se prema tim izmjenama zakona, posebne istražne radnje mogle odrediti za sva krivična djela za koja se mogla izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna. Navedenom izmjenom je znatno proširen opseg krivičnih djela za koja se može odrediti primjena posebnih istražnih radnji. Trenutno važećim Zakonom o krivičnom postupku Republike Srpske na isti način je određeno da se posebne istražne radnje mogu odrediti za krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža.

⁶ Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik RS, broj 53/12

⁷ Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Sklužbeni glasnik RS, broj 50/03

⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS, broj 119/08

Federacija Bosne i hercegovine

Zakonom o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine , posebne istražne radnje su propisan u Glavi IX, član 130. do 136.⁹ Prethodno navedenim zakonom posebne istražne radnje su propisane na sličan način kao i u ostalim zakonima o krivičnim postupcima na teritoriji Bosne i Hercegovine. Naime, uslovi za primjenu posebnih istražnih radnji, krivična djela za koja se iste mogu primjenjivati, nadležnost za određivanje posebnih istražnih radnji i njihovo trajanje, materijali dobijeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji i obavještanje lica prema kojima su radnje primjenjivane, slučajni nalazi, postupanje bez naredbe suda ili u suprotnosti sa naredbom i korištenje dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama su Zakonom o krivičnom postupku FBiH propisani na isti način kao i u ostalim zakonima o krivičnom postupku na teritoriji Bosne i Hercegovine. Predmetnim zakonom su, u odnosu na ostale zakone o krivičnom postupku u BiH, drugačije propisane vrste posebnih istražnih radnji. Članom 130. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, propisane su sledeće posebne istražne radnje:

- 1) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,
- 2) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- 3) nadzor i tehničko snimanje prostorija,
- 4) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta,
- 5) prikriveni istražitelj i informator,
- 6) simulovani otkup predmeta i simulovano davanje potkupnine,
- 7) nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog dijela.

Posebna istražna radnja kojom se bavimo u ovom radu, uslovi za njenu primjenu, krivična djela za koja se može odrediti primjena iste, nadležnost za određivanje, trajanje mjere i dr., su na isti način propisani kao i uostalim zakonima o krivičnim postupcima na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Ovdje ponovo napominjemo da su posebne istražne radnje u Bosni i Hercegovini prvi put bile propisane upravo na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine, usvajanjem Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH 1998. godine.¹⁰ Navedenim zakonom o krivičnom postupku su bile propisane posebne istražne radnje: 1) Nadzor i snimanje telefonskih razgovora i drugih oblika komuniciranja tehničkim sredstvima i 2. Prisluškivanje.

Kao što je ranije pomenuto, članom 206. Zakon o krivičnom postupku FBiH iz 1998. godine bio je propisan i "katalog" određenih krivičnih djela za koja su se mogle odrediti posebne istražne radnje propisane tim zakonom, te da je tim zakonom bilo propisano da se pored decidno određenih krivičnih djela, te radnje mogu odrediti i za druga krivična djela za koja je Krivičnim zakonom Federacije BiH propisana kazna

⁹ Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine FbiH, 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14.

¹⁰ Zakon o krivičnom postupku FBiH, Službene novine FBiH, broj 43/98

zatvora od osam godina ili teža. Očigledno je da je takvom zakonskom odredbom bio dat znatno uzak krug krivičnih djela za koja su se mogle odrediti navedene posebne istražne radnje. Kao što smo to već naveli, Zakonom o krivičnom postupku Federacije BiH iz 2003. godine, znatno je proširen krug krivičnih djela za koja se mogu odrediti posebne istražne radnje, te je po ličnom mišljenju autora taj opseg i previše širok, kao i u drugim zakonima o krivičnim postupcima u BiH.

Brčko distrikt BiH

Zakonom o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH posebne istražne radnje su propisane u Glavi IX, član 116. do 122. Vrste posebnih istražnih radnji, uslovi za njihovu primjenu, krivična djela za koja se iste mogu primjenjivati, nadležnost za određivanje posebnih istražnih radnji i njihovo trajanje, materijali dobijeni preduzimanjem posebnih istražnih radnji i obavješćavanje lica prema kojima su radnje primjenjivane, slučajni nalazi, postupanje bez naredbe suda ili u suprotnosti sa naredbom i korištenje dokaza prikupljenih posebnim istražnim radnjama su Zakonom o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH propisani na identičan načina kao i posebne istražne radnje propisane Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine.

Svim važećim zakonima o krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini propisano je da primjenu posebnih istražnih radnji određuje sudija za prethodni postupak, na obrazložen prijedlog tužioca. U praksi najčešće policijski službenici, kao dio operativnog sastava, koji dolaze do saznanja o izvršenim krivičnim djelima ili vršenju krivičnih djela i mogućim učiniocima istih, prikupljaju informacije i kod nadležnog tužioca "iniciraju" podnošenje prijedloga za izdavanje naredbe za primjenu posebnih istražnih radnji, a kao što ćemo vidjeti najčešće posebne istražne radnje tajni nadzor i snimanje telekomunikacija. Nadležni tužilac ukoliko procijeni da postoji dovoljno osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo, da je u toku vršenje krivičnog djela ili da je neko lice učestvovalo ili učestvuje u vršenju krivičnog djela za koje se prema zakonu o krivičnom postupku može odrediti primjena posebne istražne radnje nadzor i snimanje telekomunikacija, podnijeće prijedlog sudiji za prethodni postupak mjesno ili stvarno nadležnog suda. Sudija za prethodni postupak, ukoliko utvrdi da su ispunjeni svi uslovi propisani Zakonom, donijeće naredbu o primjeni posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Naredbom sudija za prethodni postupak istovremeno određuje koji policijski organ će primjeniti tu posebnu istražnu radnju i naređuje njeno provođenje u trajanju od mjesec dana. Policijski organ koji provodi naređenu posebnu istražnu radnju, dostavlja jedan primjerak naredbe preduzeću koje pruža PTT usluge ili preduzeću koje pruža usluge mobilne telefonije ili druge telekomunikacione usluge (internet provajder, elektronska pošta i dr.), te to preduzeće neposredno vrši snimanje i zadržavanje telekomunikacionih podataka. Te podatke zatim, na odgovarajućim uređajima i medijima pogodnim za memorisanje i prenos podataka, dostavljaju policijskom organu koji primjenjuje posebnu istražnu radnju. Policijski službenici koji neposredno postupaju po naredbi sudije za prethodni postupak preslušavaju i pregledaju, te analiziraju dostavljeni materijal i iz istoga sačinjavanjem

prepiske, odnosno transkripata izdvajaju podatke koji ukazuju na počinjeno krivično djelo ili učinioca krivičnog djela. Nakon što prikupe dovoljno dokaza o počinjenom krivičnom djelu ili počinioima krivičnih djela, policijski službenici sačinjavaju izvještaj u prilogu koga se nalaze izdvojeni transkripti i sav originalni materijal prikupljen primjenom posebne istražne radnje i isti dostavljaju nadležnom tužilaštvu.

PRAKTIČNA PRIMJENA TAJNOG NADZORA I SNIMANJA TELEKOMUNIKACIJA U BiH

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje prikupljanjem i obradom statističkih podataka o ukupnom broju istraga provedenih od strane više tužilaštava na području Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, zatim o broju istraga provedenih od strane tih tužilaštava u kojima su primjenjivane posebne istražne radnje. Dalje su prikupljeni i obrađeni statistički podaci o učestalosti primjene posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija u odnosu na ukupan broj primjenjivanih posebnih istražnih radnji na području mjesne nadležnosti tužilaštava obuhvaćenih istraživanjem¹¹. Istraživanjem su također prikupljeni obrađeni podaci o uspješnosti primjene posebnih istražnih radnji nadzora i snimanja telekomunikacija, odnosno podaci o broju podignutih optužnica nakon primjene posebnih istražnih radnji nadzor i snimanje telekomunikacija. Istraživanjem je obuhvaćen vremenski period od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine. Cilj istraživanja je da se utvrdi, odnosno potvrdi pretpostavka učestalosti primjene posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija u odnosu na ostale posebne istražne radnje i da se orjentaciono prikupe podaci o uspješnosti primjene ove posebne istražne radnje u pribavljanju, tj. obezbjeđenju dokaza o učinjenim krivičnim djelima i vezi određenih lica sa počinjenim krivičnim djelima.

Istraživanjem su bila obuhvaćena sljedeća tužilaštva: Republičko javno tužilaštvo Republike Srpske – Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala, Okružno javno tužilaštvo Doboj, Okružno javno tužilaštvo Trebinje, Kantonalno javno tužilaštvo Zeničko Dobojskog Kantona, Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog Kantona i Kantonalno tužilaštvo Kantona 10 –Livno. Prethodno navedena tužilaštva su za potrebe istraživanja izabrana obzirom na to da njihova mjesna nadležnost pokriva različite teritorijalne dijelove Bosne i Hercegovine i obzirom na iskustvena saznanja autora u pogledu učestalosti primjene posebnih istražnih radnji u odnosu na ostala tužilaštva.

Od strane Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske – Posebno odjeljenje za suzbijanje korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala u vremenskom periodu od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine pokrenuto je ukupno 146 istraga. Posebne istražne radnje primjenjene su u 29 predmeta, te je u 12 slučajeva provođenje posebnih istražnih radnji rezultiralo podizanjem optužnica. Prikupljenim podacima nije utvrđen tačan broj istraga u kojima su korištene posebne

¹¹ Podaci za potrebe istraživanja su prikupljeni obraćanjem autora javnim tužilaštvima koja su obuhvaćena istraživanjem, te su od strane tih tužilaštava autoru dostavljeni pisanim putem traženi podaci.

istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, zbog obimnosti rada i zaštite tajnosti podataka obzirom da su određene istrage još u toku. Prikupljenim podacima konstatovano je da je u većini istraga primjenjivana posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

Okružno javno tužilaštvo u Trebinju je u periodu obuhvaćenom istraživanjem pokrenulo ukuno 2171 istragu prema ukupno 2859 lica. U posmatranom periodu, na prijedlog okružnih javnih tužioca Okružnog javnog tužilaštva (OJT) u Trebinju u ukupno 39 slučajeva su primjenjivane posebne istražne radnje i to u svim slučajevima posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Od ukupnog broja istraga u kojima je provedena posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, u 8 slučajeva je podignuta optužnica, te su u tri slučaja zaključeni sporazumi o priznanju krivice između OJT i okrivljenih. Ovdje napominjemo da je jedan broj istraga još uvijek u toku, odnosno nisu okončane, te da su u dva slučaja istrage koje su još u toku ustupljene u dalju nadležnost drugih tužilaštava.

Kada je u pitanju Okružno javno tužilaštvo u Doboju, u posmatranom periodu pokrenuto je 10226 istraga. U 21 istrazi su primjenjivane posebne istražne radnje, a od tog broja u 20 istraga je primjenjivana posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Od ukupnog broja, u 19 slučajeva je istraga okončana i od tog broja u 16 slučajeva su podignute optužnice, a u tri slučaja je naredbama suda prekinuta primjena posebnih istražnih radnji. U jednom slučaju je nakon prekida primjene posebnih istražnih radnji donešena naredba o obustavi istrage.

Na području mjesne nadležnosti Kantonalnog tužilaštva Zeničko-dobojskog kantona, u periodu od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine pokrenuto je ukupno 10545 istraga. U ukupno 26 istraga su primjenjivane posebne istražne radnje i to u svim slučajevima posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Do okončanja istraživanja (jul mjesec 2017. godine), od ukupnog broja istraga u kojima je u posmatranom periodu primjenjivana posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, 17 istraga je okončano podizanjem optužnica.

Kada je u pitanju područje mjesne nadležnosti Kantonalnog tužilaštva Tuzlanskog kantona utvrđeno je da je u posmatranom period pokrenuto ukupno 13321 istraga. U ukupno 35 istraga je po prijedlogu kantonalnih tužilaca naređeno provođenje posebnih istražnih radnji i to u svih 35 slučajeva posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Od navedenih trideset pet predmeta, u 30 predmeta su istrage okončane i podignute su optužnice, dok je u pet slučajeva istraga još u toku.

Na području Kantona 10 – Livno, u periodu od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine pokrenuto je 1964 istrage, a u 6 istraga su primjenjivane posebne istražne radnje i to u svih šest slučajeva posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija. Od šest istraga u kojima su primjenjivane posebne istražne radnje, u tri slučaja su podignute optužnice, dok u ostala tri slučaja nisu donešene konačne tužilačke odluke, odnosno istrage su i dalje u toku.

Izvršenom analizom prikupljenih i obrađenih podataka, utvrđeno je da su od strane Okružnih javnih tužilaštava i kantonalnih tužilaštava obuhvaćenih istraživanjem,

izuzimajući podatke o istragama Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske, u periodu od 01.01.2012. godine do 31.12.2016. godine, tj. u periodu od pet godina, u ukupno 127 istraga primjenjivane posebne istražne radnje. Od ukupnog broja istraga u kojima su primjenjivane posebne istražne radnje, u čak 126 istraga su primjenjivane posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, dok je u samo jednom slučaju primjenjivana neka druga posebna istražna radnja. U 77 slučajeva, nakon primjene posebnih istražnih radnji podignuta je optužnica protiv lica prema kojima su radnje primjenjivane, u tri slučaja su istrage obustavljene dok su u ostalim slučajevima istrage još u toku.

Provedenim istraživanjem je potvrđena pretpostavka o učestalosti primjene posebne istražne radnje nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija u odnosu na primjenu ostalih posebnih istražnih radnji, u istragama u kojima su upotrebljavane posebne istražne radnje na područjima obuhvaćenim istraživanjem. Provedenim istraživanjem utvrđeno je da su posebne istražne radnje, na područjima i u vremenskom periodu obuhvaćenim istraživanjem, korištene u 127 istraga od ukupno 38 227 pokrenutih istraga, odnosno da su posebne istražne radnje korištene u manje od 1% istraga.

ZAKLJUČAK

Posebne istražne radnje u savremenim uslovima predstavljaju jedno od osnovnih sredstava u borbi protiv organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih djela. Prateći savremene trendove i nastojeći da iznađu mehanizme za uspješno suproavljanje najtežim oblicima kriminala, korupciji i organizovanom kriminalu zakonodavna tijela i organi krivičnog gonjenja u Bosni i Hercegovini su blagovremeno u krivično procesno zakonodavstvo uvrstili posebne istražne radnje i započeli sa njihovom primjenom. Praksa policijskih organa i tužilaštava pokazuje da su posebne istražne mjere i radnje nerijetko jedino efikasno sredstvo u otkrivanju i obezbjeđenju dokaza o pripremanju i izvršenju određenih krivičnih djela kao što su krivična djela organizovanog kriminala, terorizma i koruptivna krivična djela. Posebno je značajna posebna istražna radnja nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, koje je kao što smo to potvrdili provedenim istraživanjem najčešće korišćena posebna istražna radnja u Bosni Hercegovini. Također, potvrđena je i uspješnost ove posebne istražne radnje kroz kvalitet prikupljenih dokaza, na osnovu kojih su nadležni tužioci podizali optužnice protiv izvršilaca krivičnih djela. Kada su 2003. godine Zakonima o krivičnim postupcima BiH, F BiH, R. Srpske i Brčko distrikta BiH u krivično procesno zakonodavstvo uvedene posebne istražne radnje, osnov za primjenu istih je, između ostaloga, bio i da postoje osnovi sumnje da su počinjena krivična djela za koja se prema krivičnim zakonima mogu izreći kazne zatvora u trajanju od najmanje tri godine ili teže. Kroz postupanje i praksu rada, uočeno je da se ovakvom zakonskom formulacijom onemogućava primjena posebnih istražnih radnji za rasvjetljavanje većeg broja krivičnih djela za koja je primjenom "običnih" istražnih radnji gotovo nemoguće ili izuzetno teško obezbijediti dokaze, kao što su na primjer većina koruptivnih krivičnih djela. Provedenim zakonodavnim aktivnostima, takva zakonska formulacija je izmjenjena i izmjenama i dopunama zakona o krivičnim postupcima u BiH je propisano da je uslov za primjenu posebnih istražnih radnji da je

počinjeno krivično djelo za koje se može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža. Na taj način je proširen broj krivičnih djela za koja se mogu primjeniti posebne istražne radnje. Odlukom Ustavnog suda BiH broj U 51/16 od 01. jula 2017. godine, određeno je da je zakonska odredba po kojoj je posebne istražne radnje moguće primjeniti za sva krivična djela za koja se može izreći kazna zatvora od tri godine, u suprotnosti sa Ustavom BiH i naloženo je zakonodavnim organima da te odredbe usklade sa Ustavom. Mišljenja sam da bi najbolje rješenje bilo precizno "kataloško" nabranje krivičnih djela za koja se mogu odrediti posebne istražne radnje. Posebne istražne radnje korištene u manje od 1 % ukupno pokrenutih istraga, što ukazuje da do sada upotreba istih nije bila pravilo nego izuzetak. Provedenim istraživanjem je utvrđeno da su Zakonima o krivičnom postupku u BiH nisu pojedinačno propisani uslovi pod kojima se i na koji način mogu primjenjivati pojedinačne posebne istražne radnje, već je način primjene istih propisan zajedničkim odredbama za sve posebne istražne radnje. U cilju unapređenja rada na sprečavanju kriminaliteta neophodno je stalno posmatranje i analiziranje postupnja organa krivičnog gonjenja, analiziranje sudskih postupaka i načina na koji se isti okončavaju, te analiziranje postojećih zakonskih odredbi u cilju utvrđivanja njihove adekvatnosti i usklađenosti sa društveno socijalnim uslovima. Neophodna je i uporedno pravna analiza zakonskih i podzakonskih odredbi koje uređuju ovu materiju u BiH i u drugim državama u cilju uočavanja pozitivnih i dobrih primjera, te prilagođavanje tih odredbi zakonskim okvirima u BiH. Također neophodno je preciznije propisivanje neposrednog provođenja posebnih istražnih radnji od strane policijskih organa, te saradnje preduzeća i institucija koje se bave poslovima telekomunikacija. Kao posebno bitno pitanje je stalno usavršavanje i nadogradnja materijalno tehničkih sredstava i opreme koja se koristi u primjeni posebnih istražnih radnji, a posebno nadzora i snimanja telekomunikacija.

Posebna istražna radnja nadzor i snimanje telekomunikacija predstavlja izuzetno bitno sredstvo u otkrivanju i sprečavanju kriminaliteta, a posebno najtežih oblika kriminala kao što su organizovani kriminal, korupcija i terorizam.

LITERATURA

- Antonić V., Mitrović D., (2012) *Posebne istražne radnje, Projekat: Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa*, Sarajevo.;
- Antonić V., Šikman M., Kuljić D. i Peleš R., (2009) *Preduzimanje radnji dokazivanja u istrazi pod nadzorom tužioca i zakonitost pribavljenih dokaza*, Sarajevo, 81–82.;
- Bugarski T., (2014) *Dokazne radnje u krivičnom postupku*, Pravni fakultet Novi Sad;
- Brkić S., (2014.) *Krivično procesno pravo 1*, Pravni fakultet Novi Sad;
- Ilić P. G., Beljanski S., Majić M., Trešnjev A., (2013) *Komentar Zakonika o krivičnom postupku, četvrto izdanje, prema stanju zakonodavstva od 01. oktobra 2013. godine*, Beograd;

- Lukić T., (2005) *Elektronski nadzor komunikacija*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, broj 1/2005, str. 249-266.;
- Lukić T., (2008) *Posebnosti krivičnog postupka za organizovani kriminal, terorizam i korupciju*, Pravni Fakultet Novi Sad;
- Sijerčić Čolić: H., (2009) *Prikrivene istražne radnje u borbi protiv organiziranog*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 4/2009, str. 687.-700.;
- Šikman, M., Pena, U. (2009) *Prikrivene operacije i zaštita od navonjenja na delo – sporna rešenja i mogući predlozi*, Zbornik radova “Pravo i forenzika u kriminalistici”, Beograd, str. 226.;
- Škulić M., (2016) *Posebne dokazne radnje u funkciji suzbijanja terorizma, Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera*, Zbornik radova sa naučnog skupa, Internacionalna asocijacija kriminalista, Teslić, str. 94.-122.;
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13;
- Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine FBiH, broj 43/98;
- Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, Službene novine FBiH, broj 35/03, 37/03, 56/03;
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske broj 50/03;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku, Sl. glasnik Republike Srpske broj 119/08;
- Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH (prečišćen tekst) , Skupština Brčko Distrikta BiH, broj 01.3.-05-1123/13 od 09. oktobra 2013. Godine;
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Sl. glasnik RS, broj 53/12;
- Zakonik o krivičnom postupku R. Srbije, Sl. glasnik R. Srbije, broj 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014;
- Odluka Ustavnog suda BiH broj 51/16, Službeni glasnik BiH broj 49/17.